

N:o 60.

Ank. till Riksd. kansli den 13 april 1896, kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion angående ändring i förordningen om förlagsinteckning den 13 april 1883.

Frågan om beredande af rättighet för egare eller brukare af jord att erhålla förlagsinteckning uti de för jordbruket använda inventarier har vid innevarande riksdag bragts å bane uti en inom Andra Kam-maren, af herrar M. Dahn och Ivar Månsson afgifven motion, n:o 175, hvori föreslås, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t an-hålla, det täcktes Kongl. Maj:t framlägga till nästa Riksdag förslag till sådan ändring i lagen om förlagsinteckning och rätt till underpant i lösegendom, att äfven jordbruket derunder måtte inbegripas.

Behöfligheten och lämpligheten af den i motionen åsyftade lag-ändring hafva motionärerna sökt ådagalägga genom en framställning, hvori till en början återgifves en af Riksdagen år 1879 till Kongl. Maj:t aflåten skrifvelse af följande lydelse:

»Rättigheten att lemna underpant i lös egendom bör vara en rättig-het för alla näringsidkare eller för ingen, och medgifvande af sådan rätt utgör endast den enklaste gärd af rättvisa åt de näringsidkande samhällsmedlemmar, som dermed ej nu äro hugnade. Man har mot dess medgifvande åberopat det osäkra värde, dylik underpant för lån-gifvaren innebär, då de pantförskrifna föremålens egare och innehaf-vare kan när som helst afyttra dem delvis eller helt och hållet till tredje person med gällande verkan, enär underpantsrätten icke innebär sakrätt i panten. De rörelser eller yrken, vid hvilka sådan panträtt

skulle komma att användas, torde dock i allmänhet vara af den beskaffenhet, att de för sitt utöfvande fordra innehafvande af åtminstone större delen af de pantförskrifna föremålen eller de ursprungligen pantförskrifna motsvarande, och det torde icke vara lagstiftarens uppgift att tillse, det den enskilde icke i särskilda händelser skulle kunna i oförstånd handla mot sin egen fördel. Deremot synes det vara lagstiftarens pligt att för det fall, att på det fria aftalets väg den näringsidkare, som det behöfver — han må för öfrigt vara bruksegare, bergverksegare, fabrikant eller jordbrukare eller hvad annat som helst — kan mot underpant i lös egendom erhålla den försträckning, han för sin ekonomiska verksamhet behöfver, bereda en laglig form för pantaftalet och derigenom, bland annat, skydda lagen för den vanhelgd, som för densamma följer af de under lagens skydd, men mot dess mening, härtill missbrukade lösöreköpen. I en tid med mångsidig och liflig affärsverksamhet kan personalkrediten, såsom grundad på den numera en omöjlighet vordna personliga kännedomen af dem, med hvilka man kommer i affärsberöring, ej vidare räcka till, och realkrediten måste därför anlitas i en allt större och större utsträckning, beträffande de föremål, som kunna dertill användas.

Riksdagen, hos hvilken framställning i ämnet skett, får på grund af det nu anförda hos Eders Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, det Eders Kongl. Maj:t täcktes låta anställa en revision af samtliga gällande föreskrifter om förlag och dervid jemväl taga i öfvervägande, huruvida ej rätt till underpant i lös egendom må kunna medgifvas alla näringar, samt till Riksdagen göra den framställning, som häraf kan föranledas.»

Motionärerna hafva derefter anfört ett yttrande af den äldre lagberedningen, hvilket återfinnes i motiverna till dess förslag till handelsbalk, kap. 6, och lyder sålunda:

»Numera bör väl rättigheten att gifva underpant i lös egendom icke rimligen kunna betraktas som ett privilegium för vissa näringsidkare. Tiden har hunnit så långt, att denna rättighet måste ega rum antingen för *alla* eller för *ingen*. Bland de näringar, som hittills ej varit gynnade, är jordbruket. Är det nu rätt, att den, som drifver bergsbruk, fabrik, manufakturverk eller annan sådan rörelse, får bereda sig kredit genom underpant af lös egendom, så måste det ock vara rätt, att en jordbrukare eller den som delar hans yrke, då han ej kan bjuda inteckning i fastighet, får på lika sätt skaffa sig den kredit han tarfvar för sin rörelse eller sitt arbetsföretag.»

Slutligen fortsätta motionärerna:

»Genom indragning till staten af civil- och militieboställena ha statens domäner och dermed arrendatorsklassen ökats till ett ansenligt antal. Våra jordbruksarrendatorer, såväl statens som enskildes, kunna, i allmänhet taget, sägas utgöra vårt lands mera dugliga jordbrukare; men det dyrbara, yttre lösörebo, de behöfva för att riktigt rationelt kunna sköta sitt jordbruk, kunna de ej använda som hypotek för nödigt förlagskapital, med mindre det sker under formen af det all kredit förstörande, vanryktade lösöreköpet, som så öfverlemnar säljaren åt köparens godtycke, att det förlamar hans handlingskraft. Som svar på Riksdagens ofvannämnda skrifvelse framlades nemligen den nuvarande lagen om rätt till underpant i lös egendom, från hvilken rätt jordbruket uteslöts. Den skefva uppfattning, som sökte göra gällande, att då underpant ej medförde sakrätt, vore den af ringa nytta, vederlägger sig sjelf, då rätten att begagna sig af underpant städse användes inom de yrken, der den medgifves, och för vår arrendatorsklass skulle den helt visst blifva af stor betydelse ej blott genom att hämma ett snart sagdt öfverhandtagande borgensväsende, utan framför allt genom att trygga deras rätt, som i följd af nära skyldskap eller andra förbindelser hafva svårt att neka en borgens påskrift.»

Föreliggande fråga är, såsom af motionärernas framställning kan skönjas, ingalunda ny. Redan vid riksdagen 1847—1848 anmärktes hos Rikets Ständer vid behandlingen af en kongl. proposition med förslag till förordning om förlagsinteckning, att alla de undantagslagar, som innefattade stadgändena om förlag, snarare borde upphävas än vinna ytterligare utsträckning, såvida man ej ville medgifva *alla* samhällsklasser rätt att erhålla lån genom en likartad förpantning af lös egendom. Lagberedningen föreslog ock i det af densamma utarbetade förslag till 6 kap. handelsbalken allmänt medgifvande af underpant i lös egendom.

Detta lagberedningens förslag upptogs i väsentliga delar vid riksdagen 1859—1860, och Riksdagen antog äfven en lag rörande underpant i lös egendom. Denna vann emellertid, i följd af högsta domstolens utlåtande, icke Kongl. Maj:ts stadfästelse. Vid riksdagen 1865—1866 väcktes i ämnet flera motioner, i anledning hvaraf Riksdagen antog en författning, enligt hvilken förlagsinteckningen skulle i afseende å sin tillämpning utsträckas äfven till jordbruksnäringen.

Icke heller detta förslag vann emellertid Kongl. Maj:ts sanktion. Såsom grund härför anfördes hufvudsakligen, att förslaget, genom den utsträckning, som enligt detsamma skulle gifvas åt begreppet förlagslån, i sjelfva verket syntes innebära ett återupptågande i den svenska hypoteksrätten af den redan i förra århundradet derifrån utmönstrade underpantinstitutionen — en institution, som i större delen af Europas öfriga länder, i hvilkas lagstiftningar den varit upptagen, blifvit afskaffad, tvifvelsutan med afseende å den ringa säkerhet, som vunnes genom en inteckning i lös egendom, hvarmed sakrätt icke vore förenad.

Äfven vid 1868 års riksdag upptogs frågan, men förföll denna gång i följd af kamrarnes olika beslut.

Vid 1879 års riksdag, då frågan å nyo förekom till behandling, beslöts aflåtande af den skrifvelse, som i motionärernas framställning, enligt hvad ofvan sagts, blifvit åberopad. Denna skrifvelse gaf anledning till tillsättande af en komité, som erhöll i uppdrag, bland annat, att afgifva yttrande, huruvida en utsträckning af förlagsinteckningsrätten jemväl till andra näringar än dem, som då åtnjöto en dylik förmån, vore för dessa näringars idkare af verkligt behof påkallad och kunde förenas med de grundsatser, på hvilka vår lagstiftning för öfrigt hvilade, samt för sådant fall föreslå de för utöfning af en dylik rätt och till förekommande af dess missbruk nödiga bestämmelser.

Denna komité, som afgaf sitt betänkande den 6 augusti 1881, yttrade i fråga om förlagsintecknings användbarhet för jordbruksindustrien följande.

»Hvad först beträffar frågan om en särskild lagstiftning för tillgodoseende af jordbrukets behof af förlagskapital, lärer vid denna frågas besvarande å ena sidan de sjelfegande jordbrukarnes, och å den andra de icke sjelfegande eller arrendatorernas ställning böra särskildt undersökas, då de förhållanden, som måste vara bestämmande för frågans lösning, med afseende å dessa båda klasser af jordbrukare i flera delar äro skiljaktiga. De förre eller jordegarna hafva nemligen i sin fasta egendom ett föremål, hvars intecknande till hela sitt värde är åtminstone i ett hänseende en mera användbar form för kreditens anlåtande, än hypotisering af lösegendom kan vara. Ty fastighetspanten erbjuder just de förmåner, hvilka förmånsrätten i lösegendom i följd af föremålets rörlighet och förytterlighet är ur stånd att lemna. I följd häraf är också antagligt, att fastighetsegaren, innan något användande af förlagsinteckning ifrågakommer, begagnat fastighetskrediten till dess yttersta gräns, och att bereda honom tillfälle att derutöfver genom erbjudande af förmånsrätt i den lösa egendomen inlåta sig i en skuld-

sättning, hvilken dessutom i många fall måhända komme att användas icke till egendomens förbättrande, utan för att tillfredsställa böjelsen för kanske icke oundgängliga konsumtionsbehof, dem den personliga krediten icke vidare förmådde tillgodose, sådant kan icke ens för jordegaren sjelf medföra någon verklig fördel. I fråga om hvarje näring torde den ekonomiska regel i allmänhet hafva sin giltighet, att för en rörelses fördelaktiga bedrifvande fordras, att densamma åtminstone till någon del är grundad på näringsidkarens egna tillgångar, och att en rörelse, i synnerhet af större omfattning, som uteslutande eller nästan uteslutande bygges på främmande medel, för dess idkare medför stor våda och sällan erbjuder mera lofvande utsigt till framgång. Och att för jordegaren, om han skuldsatt sig till ett belopp, motsvarande fulla värdet af hans fastighet, gränsen för det fördelaktiga användandet af krediten i allmänhet blifvit uppnådd, kanske öfverskriden, derom vittnar erfarenheten, som lärer, att det i jordbruksfastighet och erforderliga inventarier nedlagda kapital väl endast med sällsynta undantag förmår lemna en afkastning, motsvarande, förutom ersättning för lefnadskostnaden och öfriga kostnader, räntan på en af jordegaren åsamkad skuld till lika belopp.

Till dessa skäl mot utsträckning af förlagsinteckningsinstitutionen till jordegare komma ytterligare de allmänna, som vid flera tillfällen blifvit emot införandet af underpantssystemet anförda, nemligen att derigenom skulle ett starkt återhållande band blifva lagdt på jordegarens personliga kredit, att vid låns beviljande inom kort skulle såsom vilkor kanske allmänneligen ända ned till egaren af den ringaste hemmansdel framställas yrkande om förlagsinteckning, och att, när, såsom väl också mer än en gång kunde inträffa, en låntagare tillintetgjort verkan af den säkerhet, förlagsinteckningen antagits medföra, förtroendet till sådana fordringar med hvad de erbjödo icke skulle blifva synnerligen större, än hvad af det personliga förtroendet ännu återstode. Men häraf skulle, under det afbräck den allmänna krediten tillfogats, verkningarna till och med för den välbergade jordegaren, hvilken väl någon gång kan vara i behof af ett tillfälligt lån, kunna blifva känbara i det fall, att han icke hade till hands en inteckning i sin fasta egendom.

Hvad åter vidkommer brukare af annans jord, så måste väl erkännas, att, då de endast med högst få undantag kunna hafva någon inteckning i fast egendom att erbjuda en långifvare, det för dem skulle vara en verklig fördel, om i stället därför ett annat sätt att lemna säkerhet för de lån, hvaraf de kunde vara i behof, blefve dem beredt. Äfven för denna kläss af jordbrukare synes dock förlagsinteckningens nytta kunna

sättas allvarligt i fråga. Otvifvelaktigt skulle nemligen förlagsinteckningsrättens utsträckning till dem medföra en väsentlig förminskning, om ej ett tillintetgörande af deras personliga kredit, och på goda grunder är antagligt, att detta för dem skulle utgöra en olägenhet, större än den fördel blefve, som i vissa fall vore med användandet af förlagsinteckning förenad. Deremot torde lagstiftningen genom en anordning, som tillika blefve jordegaren till gagn, med bättre utsigt till framgång kunna komma en arrendator eller brukare till hjälp vid tillfällena, då han saknar medel att sjelf anskaffa all den lösa egendom gårdsbruket kräver, nemligen genom att än ytterligare främja och trygga sådana i andra länder, der åkerbruksnäringen hunnit en högre grad af utveckling, ganska vanliga aftal, hvarigenom jordegaren till brukaren upplåter, på samma gång som sjelfva jorden, för dess häfdande nödiga kreatur, redskap och andra inventarier. Ett steg i denna riktning har i senare tid af den svenska lagstiftningen redan blifvit taget. Sedan nemligen genom 17 kap. 6 § handelsbalken jordegare fått sig tillerkänd förmånsrätt i landbos lösören för afgäld af fast egendom, blef genom kongl. förordningen den 22 oktober 1867 stadgadt, att hvad i nämnda lagrum vore föreskrifvet skall ega tillämpning jemväl i fråga om lega för kreatur, redskap och annat, som jordegaren lemnat landbon till egendomens bruk, der den lega ej längre stått inne än i 17 kap. jordabalken sägs, så ock om ersättning, der den gäldas bör, för hvad sålunda till landbon lemnadt blifvit. Komiterade hafva emellertid föreställt sig, att till ytterligare underlättande af legoaftal mellan jordegare och brukare rörande lös egendom — aftal, hvilka till syfte och verkan hafva mycken likhet med aftal om förlag och således icke lära vara att anse såsom främmande föremål för komiterades uppmärksamhet — jordegarens rätt till det lemnade förlaget skulle kunna än vidare betryggas; och är förden skull uppgjort ett förslag till särskild förordning i nämnda hänseende.»

Då förordning om förlagsinteckning vid 1883 års riksdag antogs, lemnades, såsom bekant, ej åt jordbrukarne rätt till dylik inteckning.

Genom kongl. bref den 15 februari 1886 tillsattes emellertid ännu en gång en komité med uppdrag att utreda, huruvida genom förändrad lagstiftning lättad utväg kunde beredas idkare af jordbruksnäringen att anskaffa det för näringens bedrivande erforderliga förlagskapital, äfvensom afgifva de förslag till sådan lagstiftning, som kunde finnas af omständigheterna påkallade.

Sedan komiterade den 23 september 1886 afgifvit förslag till, bland annat, ändringar i förordningen om förlagsinteckning, hvori bestämmelser meddelades, genom hvilka vissa jordbrukare tillerkändes rätt till

förlagsinteckning, fann Kongl. Maj:t, sedan högsta domstolens yttrande infordrats, vid ärendets föredragning i statsrådet den 1 juni 1894, på föredragande departementschefens hemställan, ärendet ej föranleda till vidare åtgärd.

Utskottet, som i föreliggande fråga intager den ståndpunkt, som häfdats af 1881 års ofvannämnda komité, får följaktligen, under åberopande af de skäl, som af berörda komité anförts, och jemväl med fästadt afseende derå, att Kongl. Maj:t så nyligen som år 1894 funnit förslag i den riktning, motionärernas framställning afser, icke böra bifallas, hemställa,

att herrar Dahns och Månssons föreliggande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 13 april 1896.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.

Reservation

af herrar *F. Andersson, Bruzelius, Nilsson och Redelius.*
